

КУЗНЄЦОВ Д. Д.,
здобувач
(Науково-дослідний інститут
публічного права)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.4.41>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ З ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Актуальність статті полягає в тому, що незважаючи на єдність правових засад запобігання та протидії корупції в державі, вказані процеси мають різну інтенсивність та механізм реалізації в кожному окремому публічному органі. Все залежить від особливостей правового статусу останніх та критичності виконуваних функцій. Аналогічний чином відбувається реалізація Служби безпеки України державної антикорупційної програми на виконання Антикорупційної стратегії. Служба безпеки України відрізняється від інших суб'єктів даних відносин, що прямо пов'язано із внутрішніми аспектами її правового положення в структурі державної влади. Метою статті є розкрити особливості реалізації державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії в діяльності Служби безпеки України як правоохоронного органу. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства та практики його реалізації, розкрито особливості реалізації державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії в діяльності Служби безпеки України як правоохоронного органу. Узагальнено, що виконання антикорупційної програми Служби безпеки України органічно впливає на інші складові правоохоронної системи, адже, з одного боку, попереджає а, подекуди, виключає можливості формування корупційних зв'язків між органами і підрозділами Служби безпеки України та представниками інших відомств, а з іншої сторони, – стає «виховним» прикладом для інших владних органів України у питанні запобігання та протидії корупції. Зроблено висновок, що Служба безпеки України, як суб'єкт реалізації державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії, характеризується наступними аспектами: по-перше, це одне із правоохоронних відомств держави, яке виконує правоохоронну та правозахисну функції в сфері державної (національної) безпеки. Останню пов'язано із забезпеченням суверенітету, обороноздатності, територіальної цілісності і стабільного конституційного ладу, через що діяльність Служби значно ширша та глибша за діяльність інших органів державної влади із аналогічними напрямками роботи. Водночас, значна влада покладає додаткові повноваження та породжує суттєві корупційні ризики. Можливість провадити суттєвий адміністративний вплив на інших суб'єктів створює значне поле для вчинення протиправних дій націлених на отримання неправомірної вигоди.

Ключові слова: протидія корупції, антикорупційна програма, Антикорупційна стратегія, Служба безпеки України, правоохоронні органи.

Kuznietsov D. D. Peculiarities of the implementation of the state anti-corruption program for the implementation of the anti-corruption strategy in the activities of the security service of Ukraine as a law enforcement agency

The relevance of the article lies in the fact that despite the unity of the legal principles of preventing and combating corruption in the state, these processes have

different intensity and implementation mechanism in each individual public body. It all depends on the specifics of the legal status of the latter and the criticality of the functions performed. The Security Service of Ukraine implements the state anti-corruption program to implement the Anti-Corruption Strategy in a similar way. The Security Service of Ukraine differs from other subjects of these relations, which is directly related to the internal aspects of its legal position in the structure of state power. The purpose of the article is to reveal the features of the implementation of the state anti-corruption program to implement the Anti-Corruption Strategy in the activities of the Security Service of Ukraine as a law enforcement agency. The article, based on the analysis of scientific views of scientists, the norms of current legislation and the practice of its implementation, reveals the features of the implementation of the state anti-corruption program for the implementation of the Anti-Corruption Strategy in the activities of the Security Service of Ukraine as a law enforcement agency. It is summarized that the implementation of the anti-corruption program of the Security Service of Ukraine organically affects other components of the law enforcement system, because, on the one hand, it prevents and, in some cases, eliminates the possibility of the formation of corrupt ties between bodies and units of the Security Service of Ukraine and representatives of other agencies, and on the other hand, it becomes an “educational” example for other government agencies of Ukraine in the issue of preventing and combating corruption. It is concluded that the Security Service of Ukraine, as a subject of the implementation of the state anti-corruption program for the implementation of the Anti-Corruption Strategy, is characterized by the following aspects: firstly, it is one of the law enforcement agencies of the state, which performs law enforcement and human rights protection functions in the field of state (national) security. The latter is associated with ensuring sovereignty, defense capability, territorial integrity and a stable constitutional order, due to which the activities of the Service are much broader and deeper than the activities of other state authorities with similar areas of work. At the same time, significant power confers additional powers and generates significant corruption risks. The ability to exercise significant administrative influence on other entities creates a significant field for committing illegal actions aimed at obtaining undue benefit.

Key words: *combating corruption, anti-corruption program, Anti-Corruption Strategy, Security Service of Ukraine, law enforcement agencies.*

Актуальність теми. Незважаючи на єдність правових засад запобігання та протидії корупції в державі, вказані процеси мають різну інтенсивність та механізм реалізації в кожному окремому публічному органі. Все залежить від особливостей правового статусу останніх та критичності виконуваних функцій. Аналогічний чином відбувається реалізація СБУ державної антикорупційної програми на виконання Антикорупційної стратегії. Служба безпеки України відрізняється від інших суб'єктів даних відносин, що прямо пов'язано із внутрішніми аспектами її правового положення в структурі державної влади.

Стан дослідження проблеми. Зауважимо, що діяльність Служби безпеки України неодноразово потрапляла у поле зору різних науковців. Зокрема, їй приділяли увагу такі автори, як: М.М. Бурбика, І.П. Голосніченко, Н.В. Гришина, С.Д. Гусарев, О.В. Ковальоа, М.В. Корнієнко, Т.М. Стукан, М.М. Швайка та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, на сьогоднішній день в науковій літературі фактично відсутні комплексні теоретичні дослідження, присвячені характеристиці особливостей реалізації державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії в діяльності Служби безпеки України як правоохоронного органу.

Саме тому метою статті є розкрити особливості реалізації державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії в діяльності Служби безпеки України як правоохоронного органу.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», правоохоронними органами визначено органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [1]. СБУ підпадає під наведене визначення з огляду на статтю 1 Закону України «Про Службу безпеки України», згідно з якою дане відомство реалізує правоохоронну функцію держави [2].

Більш розгорнуте визначення правоохоронних органів запропоновано в наукових джерелах. Так, до прикладу, на думку В.М. Гірича та Д.Л. Лемеша правоохоронні органи – це державні органи, головним призначенням яких є здійснення правоохоронної діяльності. Під правоохоронною діяльністю вчені розуміють систему контрольно-ревізійних, оперативно-розшукових, кримінально- процесуальних та адміністративно-примусових заходів, які здійснюються у порядку, визначеному законодавством, з метою підтримання правопорядку, виявлення і безпосереднього припинення правопорушень, що підпадають під дію Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також виконання кримінальних і адміністративних санкцій щодо правопорушників [3; 4, с.24]. В.І. Литвиненко надав авторське визначення правоохоронних органів як збірного терміну, яким об'єднуються кілька груп державних органів, що за характером встановлених законом повноважень у здійсненні правоохоронної діяльності є спеціалізованими у сфері охорони прав і законних інтересів людини, суспільства, держави або виконують правоохоронну функцію разом з іншими функціями [5, с.419;6, с.50].

С.Я. Лихова даючи визначення поняттю «правоохоронні органи», характеризує останні як систему органів, які уповноважені державою здійснювати нагляд і контроль за точним і неухильним додержанням законів усіма громадянами, посадовими особами, підприємствами, установами й організаціями, забезпечувати правопорядок, застосовувати засоби державного примусу до правопорушників. Вважаючи, що всі державні органи повинні забезпечувати охорону правопорядку, діяти на основі законності, вона стверджує: правоохоронними органами є всі державні органи, певною мірою наділені правоохоронними функціями. Крім того, С.Я. Лихова зазначає, що до цієї системи входять не тільки державні органи, але й громадські організації (наприклад, професійні спілки, правові інспекції) [7; 8, с.157].

І.Л. Бомбергер дійшов висновку, що правоохоронний орган – це державний орган, основною функцією якого є здійснення правоохоронної діяльності, яка виявляється в реалізації відповідних правоохоронних функцій, що здійснюються на професійній основі, має визначені законом повноваження на здійснення заходів державного примусу, спрямовані на охорону та захист прав людини, забезпечення законності та правопорядку, рішення яких є обов'язковими для відповідних посадових осіб, фізичних та юридичних осіб, потребують спеціального матеріально-технічного та кадрового забезпечення діяльності, здійснює свою діяльність із дотриманням встановлених законом правил та процедур [9, с.19]. Як зазначав В.Г. Лукашевич, правоохоронні органи – це сукупність державних органів, основною функцією котрих є охорона законності, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями. До них відносили: суд, прокуратуру, органи юстиції, органи внутрішніх справ, органи державної безпеки, органи державного арбітражу [10, с.23–34; 11, с.124].

На думку М.І. Мельника і М.І. Хавронюка правоохоронний орган – це державний, як правило, озброєний орган, виконання яким, поряд з профілактичною, однієї чи кількох інших головних правоохоронних функцій є визначальним у його діяльності, який у зв'язку з цим потребує специфічного матеріально-технічного та іншого забезпечення, до працівників якого законом пред'являються спеціальні вимоги та працівники якого з метою ефективного виконання ними своїх обов'язків згідно з законом наділяються різноманітними специфічними правами, мають відповідні пільги і зовнішні ознаки приналежності до правоохоронних органів [12, с.22; 13, с.33-34].

О.В. Тюріна, В.М. Скрипнюк, В.І. Осадчий та О.М. Дуфенюк надають широке та вузьке тлумачення правоохоронних органів. У широкому сенсі правоохоронні органи – це всі державні органи, які наділені певними повноваженнями у галузі контролю за додержанням законності й правопорядку. Вони, зокрема, реалізують правоохоронну діяльність – діяльність всіх державних органів, що забезпечують дотримання прав та свобод громадян, їх реалізацію, законність і правопорядок. У вузькому розумінні – до правоохоронних органів відносяться державні органи, які спеціально створені для забезпечення законності та правопорядку, боротьби із злочинністю і з цією метою їм надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи примусу та перевиховання правопорушників; правоохоронна діяльність у вузькому сенсі відповідно є діяльністю спеціально уповноважених органів охороняти права від порушень, що здійснюється у встановленій законом формі та порядку [14; 15, с.71; 16, с.11-10; 17, с.119].

З огляду на викладене, під правоохоронними органами слід розуміти систему спеціально уповноважених органів державної влади, основними функціями яких є правоохоронна та правозахисна, що передбачають забезпечення, захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави та її органів, від протиправних посягань, виявлення та притягнення осіб які вчинили останні до юридичної відповідальності, а також сприяння відновленню порушених прав і свобод.

Систему правоохоронних органів складають численні відомства, кожне з яких відрізняється за своєю компетенцією та сферою провадження цільової діяльності. Так, на СБУ, згідно Закону України «Про Службу безпеки України», покладається захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [2].

Діяльність Служби безпеки України здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини. Органи і співробітники Служби безпеки України повинні поважати гідність людини і виявляти до неї гуманне ставлення, не допускати розголошення відомостей про особисте життя людини. У виняткових випадках з метою припинення та розкриття державних злочинів окремі права та свободи особи можуть бути тимчасово обмежені у порядку і межах, визначених Конституцією та законами України [2].

Служба безпеки України відповідно до своїх основних завдань зобов'язана: 1) здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, екології та інших питань, пов'язаних з національною безпекою України; 2) здійснювати заходи контррозвідувального забезпечення дипломатичних представництв, консульських та інших державних установ, а також заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, безпекою громадян України за кордоном; 3) виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, проводити їх досудове розслідування; розшукувати осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням зазначених кримінальних правопорушень; 4) здійснювати контррозвідувальні заходи з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України; 5) забезпечувати захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України від протиправних посягань з боку окремих осіб та їх об'єднань; 6) здійснювати контррозвідувальне забезпечення оборонного комплексу, Збройних Сил України, інших військових формувань, дислокованих на території України, енергетики, транспорту, зв'язку, а також важливих об'єктів інших галузей господарства; 7) сприяти

забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, значних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій; 8) подавати наявними силами і засобами, в тому числі і технічними, допомогу органам Національної поліції, іншим правоохоронним органам у боротьбі із вчиненням кримінальних правопорушень [2].

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дає змогу дійти до висновку, що СБУ, як суб'єкт реалізації державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії, характеризується наступними аспектами: по-перше, це одне із правоохоронних відомств держави, яке виконує правоохоронну та правозахисну функції в сфері державної (національної) безпеки. Останню пов'язано із забезпеченням суверенітету, обороноздатності, територіальної цілісності і стабільного конституційного ладу, через що діяльність Служби значно ширша та глибша за діяльність інших органів державної влади із аналогічними напрямками роботи. Водночас, значна влада покладає додаткові повноваження та породжує суттєві корупційні ризики. Можливість провадити суттєвий адміністративний вплив на інших суб'єктів створює значне поле для вчинення протиправних дій націлених на отримання неправомірної вигоди. Одним із кроків протидії цьому є належна реалізація державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії в діяльності Служби безпеки України, що активізує внутрішні процеси боротьби із вказаним негативним явищем; по-друге, елементи правоохоронної системи активно та постійно взаємодіють між собою, адже незважаючи на індивідуальні та унікальні функції, їх діяльність часто перетинається. Так, СБУ в процесі забезпечення державної безпеки залучає спеціальні підрозділи Національної поліції України, наприклад, вибухотехнічні підрозділи в межах зон проведення бойових дій.

Звідси, виконання антикорупційної програми СБУ органічно впливає на інші складові правоохоронної системи, адже, з одного боку, попереджає а, подекуди, виключає можливість формування корупційних зв'язків між органами і підрозділами Служби безпеки України та представниками інших відомств, а з іншої сторони, – стає «виховним» прикладом для інших владних органів України у питанні запобігання та протидії корупції.

Список використаних джерел:

1. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: закон від 23.12.1993 №3781-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №11. Ст.50.
2. Про Службу безпеки України: закон від 25.03.1992 №2229-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №27. Ст.382.
3. Гірич В.М. До проблеми визначення базових понять у контексті реформування правоохоронних органів. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 13.05.2013.
4. Лемеш Д.Л. Адміністративно-правовий статус працівників поліції в Україні: дис... канд. юрид. наук : Київ: Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» Інститут права та суспільних відносин. 2016. 201 с.
5. Литвиненко В. І. Поняття і класифікація завдань правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції в Україні. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2015. № 16. С. 418–424.
6. Хлистік М.А. Визначення поняття правоохоронного органу в законодавстві України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2021. Том 32(71) №4. С.49-54.
7. Лихова С. Про визначення поняття «правоохоронні органи». *Радянське право*. 1984. № 11. С. 74–76
8. Чумақ В. В. Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз : монографія. Харків : Константа, 2019. 490 с.
9. Бомбергер І.Л., Собко А.В. До питання про поняття та ознаки правоохоронних органів у правовій доктрині та законодавстві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Випуск 61 том 1. С.16-20.

10. Лукашевич В.Г. Правоохоронна діяльність органів внутрішніх справ. Вступ до спеціальності : навчальний посібник. Запоріжжя : Юридичний інститут МВС України, 1998. С. 23 – 34
11. Алієв Р.В. Ажміністративна діяльність кримінально-виконавчої інспекції щодо осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням: дис... канд. юрид. наук : Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2009. 216 с.
12. Мельник М.І., Хавронюк М. І. Суд та інші правоохоронні органи. Правоохоронна діяльність: закони і коментарі: Друге видання, виправлене і доповнене. Навчальний посібник. Автори і упорядники: К.: Атіка, 2001. 512 с.
13. Ковальчук А.Ю. Правове регулювання фінансового контролю, що здійснюється правоохоронними органами: дис... канд. юрид. наук : Київ: Київський міжнародний університет. 2010. 203 с.
14. Тюріна О.В. Сучасні системи правоохоронних органів (порівняльно-правове дослідження): Авторефер. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Національна академія внутрішніх справ України. К., 2001. 18 с.
15. Осадчий В. Правоохоронні органи як суб'єкти кримінально-правового захисту. *Право України*. 1997. № 11. С. 71–75.
16. Скрипнюк В.М. Правоохоронна діяльність у системі органів державної влади. *Вісник ОІВС*. 2001. № 1. С. 8–16.
17. Дуфенюк О.М. Філософсько-правова спадщина С. Оріховського: феномен професіоналізму правоохоронця: дис... канд. юрид. наук : Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2007. 223 с.

